

פרשת תצווה "לכבוד ולתפארת"

מלבי"ם שמות פרק כח

(ב) ועשית בגדי קדש. הנה הבגדים שצוה לעשות היה כפי הגלוי בגדים חיצוניים, שיספר ענינם איך עשו אותם האומנים במלאכה, אבל באמת היו מורים על בגדים פנימיים שיעשו כהני ה' להלביש בהם את נפשותיהם בדעות ובמדות ובתכונות טובות שהם מלבושי הנפש, ומלבושים אלה לא עשו האומנים, וצוה ה' אל משה שהוא יעשה בגדי קדש אלה, היינו ללמדם תקון נפשותיהם ומדותיהם באופן שילבישו הוד והדר את נפשם הפנימית, ופי' ועשית בגדי קדש לכבוד, כי התבאר אצלנו בכ"מ שנפש האדם נקראת בשם כבוד בכתבי הקדש [כמ"ש למען יזמרך כבוד וכדומה] תעשה בגדי קדש שבהם יתלבש הכבוד שהיא הנפש, וכבר ביארתי בפי' ישעיה (סימן ה') שיש הבדל בין כבוד ובין תפארת, שיכובד האדם גם במעלה טבעית אבל לא יתפאר רק במעלה בחירית, ומצד הרוחנית שיש לנפש בטבעה מצד מקור מחצבתה נקראת כבוד, ומצד האור וההדר שתזכה ע"י עבודתה וקדושתה נקראת תפארת, ושתי מדרגות אלה יתלבשו בבגדי קדש שיעשה להם משה, ר"ל שילמדם ויסייע אותם בזכותו להתלבש בלבושי יקר והדר ובוזה יעשה בגדי קדש לנפש הנקראת כבוד ולנפש הנקראת תפארת:

(ג - ד) ואתה תדבר. אולם הבגדים החיצוניים, שהם ירמזו על בגדים הפנימיים וזה תעשה על ידי אומנים הבקיאים במלאכה, אולם גם אומנים אלה צריך שיהיו חכמי לב, שכבר בארתי בפירוש ספר משלי בכ"מ כי חכם לב הוא מדרגה גדולה מאד, כי החכם הוא המתנהג ע"פ חוקי החכמה ובכ"ז יש לו עדיין מלחמה פנימית עם היצר, אבל החכם לב הוא שהחכמה שבה להיות קנין בנפשו וממלאה את כל בתי נפשו כל הון יקר ונעים, ועז"א אשר מלאתיו רוח חכמה הוא פירוש לחכמי לב, ומפרש מי שרוח חכמה ממלאים את כל לבו [מלאתיו מוסב על הלב], ולא נמצא בלבו מקום ריק לתאוה וליצר ולמחשבות מתנגדות אל החכמה, וחכמי לב אלה יעשו את בגדי אהרן לקדשו כי הם יבינו על מה ירמזו הבגדים האלה ויעשו בכונה שתחול עליהם הקדושה המיוחדת אליהם...

עקידת יצחק שמות שער נא (פרשת תצווה)

ראינו כפי הלשונות שהקנייני' המדותיים והמלבושים נקראים בשם אחד. (ויקרא ו') מדו בד. (שופטים ג') מתחת למדיו. (תהלים קל"ג) על פי מדותיו. (קהלת ט') בכל עת יהיו בגדיך לבנים.... אבל היה כן לפי שהם מתיחסים מאד בשלשה עניני':
האחד כי כמו שהאדם נכר בלבושו הכרה חצונית אם סוחר אם פרש אם פרוש וכיוצא. כן התחלת הכרת נפשותינו הנעלמות היא בפעולותיהן החצוניו' כי ודאי מהפעולות יודעו' הכחות. כבר נשתמשה הנבואה בזה אצל האל יתעלה מפני שאינו ידוע רק מצד פעולותיו. (ישעי' ס"ג) הדור בלבושו. (דניאל ז') לבושיה כתלג חיור. (תהלים ק"ד) הוד והדר לבשת. (שם צ"ג) י"י מלך גאות לבש לבש י"י עוז התאזר אף תכון תבל וגו' ובשער ק"ב יתבאר זה המזמור בע"ה:

והשני כי כמו שהמנהג בבגדים לעשות חליפות שמלות. בגדי חול. ובגדי שבת. (בראשית כ"ז) בגדי בנה הגדול החמודות אשר אתה וגו'. (רות ג') ושמת שמלותיך עליך וגו'. כן יש לכל בן ברית לקבל עליו שני מיני מעשים המדות האנושיות הנקראות בפי חז"ל הלכות דרך ארץ כי הם בגדי חול אשר ישתמש בהם בדברי העולם. ועליהם מעשה המצוות האלוקיות שהם בגדי שבת קדש ודאי כמו שיתבאר אצל השבת שער נ"ה בע"ה.

והשלישי כי כמו שלא יתכן שימצא האדם ערום מבלי לבוש כן לא יתכן לו שימצא ריקם מהמצוות כלל אלא שיהיה תמיד לבו ומחשבתו אליהן כאלו אין לו עסק אחר זולתם. והיה כעם ככהן שאין מלאכתו כי אם ללבוש את הבגדים ולשרת בשם אלוקיו כי על כן נקראו כלם (שמות י"ט) ממלכת כהנים. וזה טעם מצות ציצית כי יטיל סימן ורושם על בגדים שיהיו בגדי יראה וענוה ושמירת המצוות כמו שאמר בפירושו (במדבר ט"ו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם כמו שיבא בשער ע"ז בע"ה.

הרב אהרון ליכטנשטיין - תפקיד הבגדים

בגד מגן

סופר מפורסם כתב פעם: "הבגדים עושים את האדם - לאדם. אסור שהם יעשו אותו לקולב". אם נשאל את האדם הממוצע לשאלת ייעודם של הבגדים, מן הסתם התשובה הראשונה שתינתן היא שייעודם להגנה. הבגדים מגנים על האדם בקיץ מפני החמה, ובחורף - מפני הקרה והצינה.

ברמה גבוהה יותר, יאמר הנשאל שהבגדים הם סממן לתרבות ולעידון. כידוע, עולם הביגוד יצר סביבו תרבות שלמה של אופנה, עיצוב וסגנונות. בגדים שונים משדרים אמירות שונות, אשר לעיתים הלוּבש מודע אליהם, ולעיתים לא.

לעומת האמור, התרבות היוונית התהדרה לה דווקא בעירום. לדידם, הגוף האנושי הוא דבר שאין להתבייש בו, אלא דווקא להתפאר בו. הללו באים לידי ביטוי בגימנסיון היווני ובאמנות היוונית, אשר בשניהם התפארו היוונים בגופם, אשר פארו מודגש דווקא במערומיו.

ישאל השואל: ומדוע לא? הלוא כך יצר אותנו הקב"ה! וכי יצר הקב"ה בריות נוספות אשר נועדו להיות מכוסות מעין כל?

בגד מבדיל

וודאי שהתשובה לשאלה זו היא שלילית. ואולם שורשה של התשובה נמצא בימי הגן אשר נטע ה' בעדן מקדם. אי אז, לאחר החטא, נפקחו עיניהם של אדם וחוה, ונתרו פקוחות לנצח. אדם וחוה הבינו כי עירומים הם, וכתגובה - תפרו עלי תאנה, ועשו לעצמם חגורות.

בסופה של אותה פרשיה, מתואר שלב נוסף בהיסטוריה של הביגוד:
"וַיַּעַשׂ ה' אֶ-לֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיְלַבְּשֵׁם." (בראשית ג', כא)

מדוע עשה ה' לאדם ולאשתו כתנות עור? מה לא היה מספיק באותם עלי תאנה, שאדם וחוה עשו לעצמם?

הפער המהותי בין כותנת מעור לעומת עלי תאנה תפורים הוא רמת העיבוד שהבגד עבר. כותנות עור עוברות עיבוד מתקדם רב יותר, ובכך - מהוות בגד משמעותי הרבה

יותר. לעומת עלי התאנה, המהווים חלק מהנוף המוכר של גן העדן, הרי שכותנות העור
הן חפץ זר ומוזר, פרט חדש ברקע ובמושגים של התקופה.

כותנות העור לא נוצרו על ידי האדם, אלא על ידי הקב"ה. בכך מעביר ה' לאדם מסר
ברור ביותר: אינך עוד חלק מאותו עולם! היותך יצור נוסף בעולם הטבעי הוא עובדה
מן העבר. עתה, כאשר יודע אתה טוב ורע, אתה נמצא במקום אחר. אם כן, כותנות העור
מביעות את ניתוקן של האדם מסביבתו.

אם דיברנו לעיל על הביגוד בתור הגנה ובתור סממן תרבות, הרי שכאן מתגלה לו פן
חשוב ביותר של הביגוד: הפרדה אשר הוא יוצר בין האדם לבין בעלי החיים – מותר
האדם מן הבהמה.

בגד מגדיר

תפקיד חדש לאותם בגדים אנו מוצאים בפרשתנו, פרשת בגדי הכהונה. כפי שהבגדים
יוצרים פער בין האדם לבהמה, כך בגדי הכהונה יוצרים פער בין הכהן לבין העם
שבשדות. וגם כאן, מדובר בהפרדה חיצונית, אשר באה לבטא את הפרדה וההבדלה
הפנימית. אם נפגוש את הכהן הגדול נדע לזהותו בקלות על פי מראהו, ועל פי צלילי
פעמוני הזהב המלווים את כל צעדיו.

מעבר לכך, בגדי הכהונה מכילים תוכן משל עצמם. הרמב"ן במלחמת ה' על סוכה (ד
ע"ב) מביא בשם הירושלמי דין מעניין של צורך ב'עשייה לשמה' בבגדי כהונה. הדבר
משקף שוב את היותם של בגדי הכהונה משהו מעבר לסממן חיצוני. מדובר במרכיב
משמעותי ביותר: הוא מבדיל את הכהן מסביבתו, מעיד על היותו כהן ומשפיע על היותו
כהן.

בגד פנימי

הרחבנו עד עתה בנוגע לתפקידים שונים של הבגדים, לאורך התפתחותם בתורה.
למעשה, ניתן לראות פער זה גם בפונקציה שבגדים שונים ממלאים. כאשר התורה
מצווה על המכנסיים, היא כותבת:

"וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַנְסֵי בָד לְכִסּוֹת בֶּשֶׂר עֲרֹנָה". (שמות כ"ח, מב)

ניסוח כזה מופיע אך ורק בציווי על המכנסיים. הקורא מתרשם שלמכנסיים יש תפקיד
בסיסי יותר של כיסוי, בעוד שלשאר הבגדים יש תפקיד רוחני ועילאי יותר. לפי מספר
ראשונים, פער זה בא לידי ביטוי גם להלכה. לדעתם, יש חיוב מיתה על הנכנס למקדש
ללא מכנסיים, בעוד שמי שחסר את שאר הבגדים אינו ראוי לעונש זה.

בגד מעיד

אותו סופר שהזכרנו בראש הדברים דיבר על תפקידם של הבגדים ביצירת האדם. אולם,
לצד כל זה, המשפט מתאר סכנה גדולה: אסור שהבגד יעשה את האדם לקולב. ההשפעה
צריכה להיות אמיתית ומשמעותית. הבגד הוא עדות לפנימיות, סימן לה – ולא סיבה
בלבד. לא ניתן לבסס את בניין האישיות, את ההשפעה החוצה – על בסיס לבוש חיצוני,
מראה חיצוני ומעשים חיצוניים. פעולות האדם, מעשיו ותחושותיו צריכים לבוא
מעמקי הנפש.

פרשתנו, מדברת על בגדי הכהונה. איננו מכירים ציווי דומה על בגדיהם של ישראל, ועל כן ניתן להבין שתפקידם של בגדי ישראל חוזר לתפקיד הבסיסי ביותר של הבגדים, מימי אדם הראשון. אולם, כאן עלינו לזכור פסוק חשוב, אשר שב ומחזיר את כולנו למגרש של פרשתנו:

"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכֶּת כְּהֹנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ". (שמות י"ט, ו)

בנו יעקב (מצוטט בנחמה ליבוביץ)

הלבוש הוא אינו רק הגנה מפני הקור, אינו רק קישוט, הוא סימן ההיכר הראשוני וההכרחי לחברה אנושית, והיא – בהרגשתו המוסרים של האדם – מותר האדם מן הבהמה. דרגתו וכבודו של האדם ניכרים בסימנים הנתונים במדיו. עצם הלבוש – כבוד הוא לאדם. לכהנים ניתנים בגדים מיוחדים "לכבוד ולתפארת".

דרגת הכבוד העליונה שמגיע אליה ילוד אשה היא דרגת הכוהן הגדול בהיכנסו אלי קה"ק ביוה"כ, והוא לבוש לבנים, כסמל הטהרה והאורה... א"כ הלבוש הוא סמל כבוד האדם באשר הוא אדם, והעירום – ממהות החיה.

בתת ה' בכבודו לאדם ולאשתו כתנות ובהלבישו אותו, נאמר לנו איפה, שאין הבגד דבר שבהסכמה בלבד, אלא תוספת למעשה בראשית, מעין עור שני שניתן לאדם....

ועכשיו לפורים.....

הרב שמעון אפיסדורף

העיקרון של הסתרת זהותו של האדם בעזרת תחפושות, מהווה מוטיב החוזר על עצמו, לאורך כל מגילת אסתר:

כשאסתר ושאר המועמדות למלכות מובאות אל הארמון, ניתנת להן הבחירה מה ללבוש, באילו תכשיטים להתקשט ובאילו תמרוקים להתבשם, לקראת הפגישה המיוחדת עם המלך.

לאחר שאסתר מוכתרת למלכות, היא מסתירה את מוצאה היהודי.

זהותו של מרדכי, בתור מי שהציל את חיי המלך, נשארת עלומה – עד לרגע הנכון.

המלך אחשוורוש מצווה על המן להלביש את מרדכי בבגדי מלכות ולהובילו ברחובות שושן.

תחפושות ולבוש

אמנם, הבגדים אותם אנו לובשים מכריזים כלפי חוץ על מהותנו, אבל הם מהווים רק אחד מן הסמלים החיצוניים בהם אנו מתהדרים. הסמלים האחרים עשויים להיות: השתייכות למועדונים מסוימים, לקבוצות או ארגונים. לכך גם משמשים הרהיטים בבתנו, המכוניות שלנו והעיתונים עליהם אנו מנויים. כולם יחד וכל אחד לחוד, משמשים כביטויים חיצוניים של ה"אנחנו" הפנימיים.

התחפושת והשינוי החיצוני, מאפשרים לנו באופן פרדוקסלי, לגלות מי אנחנו באמת. בפורים, אנחנו משנים באופן קיצוני את הביטוי החיצוני שלנו – המראה שלנו. במעשה זה, אין אנו מתכוונים להחליף את הביגוד בלבד, אלא לחדור אל מתחת לרובדי החיצוניות, על מנת לחשוף את היסודות הנסתרים. בפורים אנחנו מתחפשים למישהו, שלעולם לא נוכל להיות – למלך, למלכה או אפילו להמן, שונא היהודים. חופשיים

מהסממנים החיצוניים, שמסמל לבוּשנו היומיומי, אנו נקראים לחשוף עולם פנימי ושוֹנָה באישיותנו.

התחפושת והשינוי החיצוני, מאפשרים לנו באופן פרדוכסלי, לגלות מי אנחנו באמת. דווקא כשאני מכסה את פני בפרצוף שאיננו שייך לי, אני מסוגל להתבונן אל תוך תוכי ולשאול: "אם כן, מי אני?"

במקום להשקיע כל כך הרבה מאמץ על מנת להיות מה שאנחנו צריכים להיות ולהסתיר מה שאנחנו באמת, היינו יכולים להופיע כפי שאנחנו מבלי להטריד את עצמנו בהסתרה בכלל. (פרנציס רוקפוקלד).

אין פחד מתיש כמו הפחד של "מה יגידו השכנים?" כשאננו יכולים להרשות לעצמנו להיות עצמנו, אנו הופכים לנוקשים ולמאולצים.

במהלך הזה, עשויה התחפושת להיות משחררת. כל מה שאתה צריך הוא מסיכה טובה, כמה בגדים ישנים ובדרך כלל, אף אחד לא יוכל לנחש מי אתה. לפתע אתה חופשי להיות אתה עצמך. אתה יכול להסתובב, לספר בדיחות נדושות ולהצחיק אנשים (אם לגרום לאנשים לחייך, זה באמת מה שאתה רוצה לעשות). אתה יכול לבקר בבית אבות או במוסד לאומללים אחרים (אם חימום לבבות בודדים זה מה שאתה רוצה לעשות באמת). אתה יכול להיות למלך ולנהוג באשתך כבמלכה או להיות סוס ולהרכיב את כל ילדי השכונה ובעצם אתה יכול להיות, כל מה שאתה חולם – אבל אתה לא – בגלל "מה שיגידו השכנים".

אם תעשה את זה בפורים, אתה עשוי לגלות, שבאמת לא אכפת לך יותר ממה שהם יגידו...

תחפושות וצחוק

בכל אחד מאיתנו קיים "האני האחר", איזשהו חלק מרדן בתוכנו, שהיה רוצה להיות משהו, שאנחנו לא. האני הזה עלול להיות המעכב הפנימי הגדול ביותר, אשר ימנע מאתנו בהתמדה להשיג את מה שאנחנו רוצים להשיג. עד כדי כך, שלעיתים יראה לנו, שאנו תקועים בקרב נצחי: אנחנו נגד עצמנו.